

Türk Boğazı

veya Sitiraporos (Tahıl Geçidi)

Prof. Dr. Sema KALAYCIOĞLU

Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayıran doğal suyunun Antik dönemdeki adı **Öküz Geçidi** olarak bilinir. Önemi günlük yaşantımızda takdir etmediğimiz bu geçit, İstanbul'da yaşayanlar için belki her gün, belki zaman zaman bir kıtadan diğerine geçerken seyrine doyum olmayan bir doğa harikasıdır. **Öküz Geçidi**, bilindiği gibi mitolojik bir efsanenin ürünüdür. Kocası Zeus'un sevgilisini kıskançlıktan öküz haline getiren Hera, rakibini hiç rahat bırakmaz. Hera'nın musallat ettiği haşereden ancak kendini akıntılı sulara bırakıp, karşıya geçerek kurtulan öküzün orada bir kızı olur. Keroessa denilen bu kız deniz tanrısı Poseidon ile evlenir ve ona bir erkek çocuk verir. İşte tanrı Zeus'un torunu olan Bizas, gel zaman, git zaman doğduğu topraklarda Bizantion şehrini kurar. İstanbul'un fethiyle Boğaz'a sırası ile Haliç-i Bahri-i Rum, Haliç-i Bahri Siyah, Haliç-i Konstantiniye, Mecma-ül Bahreyn ve nihayet İslambol Boğazı dense bile mitolojik öyküsü belki de kasıtlı olarak hafızalardan silinmemiş ve dünya bu önemli su yoluna hep **Öküz Geçidi** anlamında **Bosporos** demiştir.

“Boğaziçi Şen Gönüller Yatağı” mı?

Öküz Geçidi veya İstanbul Boğazı nice şaire ve güfte yazarına ilham kaynağı olmuştur. Faruk Nafiz Çamlıbel'in **“Gam çekme gönül şimdi baharın sonu yazdır; Sevdaların en coştugu yer şimdi Boğaz'dır”** dizeleri ve o dizeleri Türk musikisine kazandıran Arif Sami Toker aklıma gelen ilk gelen örnek. Bir Boğaziçi aşığı olarak geçen yıl kaybettiğimiz Alâeddin Yavaşca' ya göre ise **“Boğaziçi şen gönüller yatağı”**. 1923 Lausanne (Lozan) ve 1936 Montreux Anlaşmalarının verdiği güvence ile Cumhuriyet dönemi sanatçılarımız Öküz Geçidi'ni, mitolojik öyküsüne uygun birer duygusallıkla betimlemiş ve bizlere armağan etmiştir. Oysa önce 1918, sonra 1920 de olmak

üzere iki kez işgal edilen İstanbul'da, Boğaz nice veremli aşk hikâyesi ile birlikte, düşman işgalinin verdiği alçalmayı veya zülü yaşamıştır. İşgal kuvvetleri 15 Mart 1920 de şehri abluka altına alınca bütün devlet binaları ve karakolları onların denetimi altına girmiş. O zaman kökleri Anadolu'da olanlar, çeşitli şehirlerdeki yakınlarının yanına gitmiş, gidecek yeri olmayan ve erkekleri savaşta olan aileler de Öküz Geçidi'nin Anadolu yakasına geçmiş. Benim kuşağım o acılı yılları yaşayanları tanımış, özel hikâyelerini ilk ağızdan dinlemiştir. Hal böyle iken bizlere İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinde egemenlik hakkı veren Lozan ve Montreux anlaşmalarının bir süre yerden yere vurulduğuna tanık olduk. Anlaşmalara alternatif arandığını esfle duyduk. Hala da ısrarla bu baha biçilmez doğal su yoluna alternatif yaratma sevdasının sürdüğünü ibretle izliyor, bunun bir Türk mü, yoksa bir Amerikan, İngiliz veya Avrupa projesi mi olduğunu anlamakta zorlanıyoruz. Rus projesi olmadığı kesin.

Bir Musibet ve Bin Nasihat Öğretisi

“Bir musibet, bin nasihatten evladır” derdi benim nice savaş ve özellikle Anadolu'da gidecek yerleri olmadığı için erkeksiz evlerini Anadolu yakasına taşıyan büyüklerim. Onlar İngiliz işgalini de bilir, Rus işgalini ve Rus tehlikesini de sürekli hatırdan tutarlardı. Şimdi yaşasalardı musibetin Rusya'nın Ukrayna'yı işgali olduğu söyleyecek ve Rusya ile ilişkilerde adımların dikkatle atılmasını öğütleyeceklerdi. Musibeti görüyorum. Ama temkinle atılması gereken adımların atılıp atılmadığı konusunda endişelerim var.

Evet, musibet Ukrayna-Rusya savaşı, umarım Ankara'ya Montreux'nün önemini gösterdi. Eğer Montreux sözleşmesi olmasaydı şimdi Ankara'nın uluslararası siyaset sahnesinde bu kadar önemli bir yeri olur muydu? Sanmıyorum. Bu önem hem tahıl ithalatçılarından, hem de üretimlerini dünya pazarlarına göndermek isteyen Ukrayna ve Rusya'nın ihracat kanallarının açılmasını istemesinden kaynaklanıyor. Bu bağlamda **İstanbul protokolü**, Montreux'nün Türkiye'ye bir kez daha kazandırdığı önem ve saygınlık oldu. Birleşmiş Milletler (BM), Türkiye, Rusya ve Ukrayna, bir kez daha Türkiye'nin su yolları üzerindeki egemenlik hakkını dünyanın gözü önünde teyit etti.

Bir Tahıl Koridoru Anlaşması

BM Genel Sekreter'i Antonio Guterres'in "**Dünyanın buna her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardı**" ifadesi ile 22 Temmuz'da imzalanan, ilk etapta 120 gün boyunca uygulanacak, sonra yenilenecek olan **Tahıl Koridoru Anlaşması'nı**, her ne kadar, Rusya'nın Odesa saldırısı izlediye de, dünya tahıl borsaları rahatladı. Spot ve vadeli piyasalar gevşedi. Guterres, aynı zamanda Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ısrarlı çabalarından dolayı teşekkür etti. Şimdi Sayın Cumhurbaşkanının milyarlarca insanı bekleyen açlık tehlikesinin önünün alınmasına katkı sağlama, Karadeniz'den dünyanın pek çok ülkesine bir nefes borusu açma taahhüdü var. Sevkiyatı yapacak olan yaklaşık 80 adet geminin olduğu ve bu gemilerin denize açılabilmelerini sağlayacak koridorun oluşması ile silolarda alıcı bekleyen yaklaşık 25 milyon ton tahılın da dünya pazarlarına taşınmasının mümkün olması Türkiye için önemli bir rol. Planın icrası ve denetiminin İstanbul'da kurulacak müşterek koordinasyon merkezi tarafından yapılacağı duyurusu ise Montreux sözleşmesinin tarihin bu kritik dönemecinde Ankara'ya bahşettiği bir ayrıcalık, fırsat ve inkâr edilemez bir armağan. Bırakıp gidenlere rahmet boynumuzun borcudur.

Bir Başka Tarihi Âna Tanık olan Boğaz

Nitekim ilk tahıl yüklü kuru yük gemisi 4 Ağustos'ta yapılan denetimden sonra Boğazı geçerken, biz de Şehir Hatları Vapurunda bir yakadan, öbür yakaya geçiyorduk. 4 Ağustos'tan bu yana 3 gemi daha yolda. Şaka değil 25 bin ton mısır ve buğday, Boğazlardan geçerek ihtiyaç bölgelerine Türkiye'nin denetiminde sevk edilmekte. İşte ilk kuru yük gemisinin geçişini izlerken bir anda aklımdan "*Artık ne anlamı var bu Öküz Geçidi yani Bosporus adının?*" diye düşündüm. Bu eşi menendi olmayan doğal suyolundan tarih boyunca neler geldi; neler geçti! Ama bunların hiç biri bugünkü kadar temel gıdaya duyulan hasreti gidermedi. O zaman bu suyolunu dünya, bundan sonra "**Tahıl Geçidi**" veya mitolojik adı ile uyumlu olarak "**Sitiraporus**" olarak anmalı.

Ama o bizim için ebediyen hep Türk Boğazı/Boğazları ve Boğaziçi olarak kalacak. Rahmetli Yavaşca'nın güftesinde olduğu gibi "*gönüllerin kaynaştığı belde; Lâlede, sümbülde ve gülde*". Ruha dolan aşkıyla sanatçının güftesinde, bestesinde". "*Mehtabı, güneşi hoş, günü hoş Boğaziçi*" hep bizim olacak.

Bu içerik Marka Belgesi altında telif hakları ile korunmaktadır. Kaynak gösterilmesi, bağlantı verilmesi ve (varsa) müellifinin/yazarının adı ile unvanının aynı şekilde belirtilmesi şartı ile kısmen alıntı yapılabilir. Bu şartlar yerine getirildiğinde ayrıca izin almaya gerek yoktur. Ancak içeriğin tamamı kullanılacaksa TASAM'dan kesinlikle yazılı izin alınması gerekmektedir.